

TEMA MONOGRÀFIC

Subvertir la vida, transformar la societat. Les revoltes juvenils dels anys seixanta als Estats Units i França¹

Subvert life, transform society. The youth revolts of the sixties in the United States and France

Jordi Solé Blanch

jsolebla@uoc.edu

Universitat Oberta de Catalunya (Espanya)

Jordi Garcia Ferrero

jgarciaf@ub.edu

Universitat de Barcelona (Espanya)

Data de recepció de l'original: 22-12-2023

Data d'acceptació: 06-03-2024

RESUM

En un projecte de recerca dedicat a l'anàlisi i revisió històrica dels moviments juvenils al llarg del segle xx fins a l'actualitat, la rebel·lió juvenil dels anys seixanta i principis dels setanta té una significació ideològica, política i cultural que no podem passar per alt. Amb el pas del temps, el Maig del 68 ha esdevingut una data icònica, tot i que sovint se l'ha caricaturitzat. En aquest treball posem el focus d'atenció en la caracterització d'aquella revolta als Estats Units i a França. No ens interessa tant presentar un

¹ Aquest treball s'inscriu en el marc del projecte titulat «D'una joventut per a la guerra a una joventut per a la pau. Moviments juvenils i educació (1914-2022). Passat, present i futur.», finançat per l'Institut Català Internacional per la Pau. Referència de la convocatòria: R-ICIP 2022: ICI019/22/000018.

relat descriptiu dels fets, sinó mostrar els corrents subjacents que trobem en el fons d'aquelles protestes, destacant el paper que tindrien grups artístics i culturals com la *Beat Generation* o la Internacional Situacionista (IS). En ambdós casos, ens fixarem en els elements més subversius a l'hora de connectar la crítica social i política amb la construcció de formes de vida alternatives que expressaven un desig profund de transformació social. Alguns dels moviments socials contemporanis continuen nodrint-se d'aquests corrents crítics i els successos d'aquella època en la mesura que ajuden a conformar una subjectivitat rebel i dissident. Recuperar la memòria d'aquells anys proporciona una temporalitat més àmplia a aquests moviments socials, tant pel que fa al coneixement del passat, com pel que fa a la projecció cap al futur, sovint limitada a consideracions abstractes sobre l'alliberament o l'emancipació.

PARAULES CLAU: joventut, cultura de masses, moviment estudiantil, generació Beat, hippies, Internacional Situacionista, Maig del 68, moviment social.

RESUMEN

En un proyecto de investigación dedicado al análisis y revisión histórica de los movimientos juveniles a lo largo del siglo xx hasta la actualidad, la rebelión juvenil de los años sesenta y principios de los setenta tiene una significación ideológica, política y cultural que no podemos pasar por alto. Con el paso del tiempo, Mayo del 68 se ha convertido en una fecha icónica, aunque a menudo el impacto de lo que sucedió en aquella época ha sido caricaturizado. En este trabajo ponemos el foco de atención en la caracterización de aquella revuelta en Estados Unidos y Francia. No nos interesa tanto presentar un relato descriptivo de los hechos, como hablar de las corrientes subyacentes que encontramos en el fondo de aquellas protestas, destacando el papel que tendrían grupos artísticos y culturales como la *Beat Generation* o la Internacional Situacionista (IS). En ambos casos, nos fijaremos en los elementos más subversivos a la hora de conectar la crítica social y política con la construcción de formas de vida alternativas que expresaban un profundo deseo de transformación social. Algunos de los movimientos sociales contemporáneos siguen nutriéndose de estas corrientes críticas y los sucesos de aquella época en la medida en que ayudan a conformar una subjetividad rebelde y disidente. Recuperar la memoria de aquellos años proporciona una temporalidad más amplia a estos movimientos sociales, tanto en lo que se refiere al conocimiento del pasado, como en la proyección hacia el futuro, a menudo limitada a consideraciones abstractas sobre la liberación o la emancipación.

PALABRAS CLAVE: juventud, cultura de masas, movimiento estudiantil, generación Beat, hippies, Internacional Situacionista, Mayo del 68, movimiento social.

ABSTRACT

In a research project dedicated to the analysis and historical review of youth movements throughout the 20th century to the present day, the youth rebellion of the 1960s and early 1970s holds an ideological, political, and cultural significance that cannot be ignored. Over time, May 1968 has become an iconic date, although it has often been caricatured. In this work, we focus on characterizing that revolt in the United States and France. Beyond constructing a descriptive narrative of the events, we are interested in discussing the underlying currents found at the core of those protests, highlighting the role that artistic and cultural groups such as the Beat Generation or the Situationist International (SI) would play. In both cases, we will examine the most subversive elements in connecting social and political criticism with the construction of alternative ways of life that expressed a profound desire for social transformation. Some contemporary social movements continue to draw from these critical currents and events from that era as they contribute to shaping a rebellious and dissenting subjectivity. Revisiting the memory of those years provides a broader temporality to these social movements, both in terms of understanding the past and projecting towards the future, which is often limited to abstract considerations of liberation or emancipation.

KEYWORDS: youth, mass culture, student movement, Beat generation, hippies, Situationist International, May 68, social movement.

I. INTRODUCCIÓ

En aquest treball ens centrarem en alguns dels episodis més rellevants de la rebel·lió juvenil dels anys seixanta, tenint en compte especialment la seva significació ideològica, política i cultural. Posarem el focus d'atenció en la caracterització d'aquella revolta als Estats Units i a França, sobretot pel que fa als moviments de fons que inspirarien un desig de transformació social profund i durador, una «transformació social qualitativa», per dir-ho en els termes que ho faria en Herbert Marcuse (2010),² un dels grans referents de l'època. En un projecte de recerca dedicat a l'anàlisi i revisió històrica dels

² MARCUSE, H. *La tolerancia represiva y otros ensayos. Antología*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2010.

moviments juvenils al llarg del segle xx fins a l'actualitat, el Maig del 68 marca, com a data icònica, un punt d'inflexió.³ És cert que sovint se l'ha caricaturitzat, sobretot per part dels intel·lectuals renegats que a finals dels anys setanta es van posar al capdavant de la reacció conservadora, però la seva empremta ha perdurat en el temps i tant el contingut com les formes que va adoptar aquella revolta continuen estimulants molts dels moviments socials contemporanis.

Els moviments juvenils dels anys seixanta i setanta, que en cap cas representaven tots els joves ni defensaven els mateixos valors de manera uniforme a tots els llocs,⁴ van furnir un llegat d'activisme polític i social que ha arribat fins als nostres dies. Si bé les demandes i aspiracions que reivindicaven aquests moviments no es van assolir del tot, el seu impacte no es pot menystenir. No només van promoure una major obertura i tolerància en la societat i van animar l'adopció de formes de vida alternatives, sinó que van impulsar canvis importants en àrees com els drets civils, la igualtat de gènere i la lluita contra les diverses formes de discriminació i explotació. La seva petjada transformadora és innegable en desafiar les normes existents, rebutjar el conformisme i qualsevol forma d'alienació, però també en la promoció d'un activisme polític antagonista sobre el qual s'exerciria, com s'exerceix en l'actualitat, una repressió cruel i violenta.

³ Abans i després del Maig del 68, el moviment de protesta s'estendria a quasi tots els països europeus i a d'altres països d'Àsia i Amèrica. El moviment de la Universitat de Berkeley, el 1964-5, com a crítica a la forma autoritària de l'ensenyament, però també contra la societat consumista i la guerra del Vietnam, així com els disturbis *provos* a Amsterdam, el 1966, van obrir el camí. Berlín, Atenes o Milà i Torí van ser focus d'agitació estudiantil abans d'aquesta data, sense oblidar les pressions que, des de finals de l'any 1967, intel·lectuals, estudiants i obrers exercirien a Txecoslovàquia per reivindicar la gestió directa de les fàbriques, iniciant així el procés de la Primavera de Praga. Després de París: Río, Toquio, Mèxic, Madrid, Barcelona, etc. La sensació d'un malestar difús, fins i tot d'un buit existencial, ho envairia tot al llarg d'aquella dècada. Vegeu: SÁNCHEZ-PRIETO, J. M. «La historia imposible del mayo francés», *Revista de Estudios políticos*, núm. 112 (2001), pàg. 109-133.

⁴ La joventut deixaria de ser considerada com un conglomerat interclassista, esdevindria una nova categoria social portadora d'una missió emancipadora; seria considerada, inclús, com una «nova classe revolucionària». Vegeu: CAPMANY, M. A. *La joventut és una nova classe?*, Barcelona: Edicions 62, 1969.

Tanmateix, cal referir-se a «la joventut» en plural. Recordem que la joventut, d'acord amb Bourdieu, «no és més que una paraula», i no una categoria objectiva i homogènia. Parlar de la joventut, en singular, acaba ocultant les desigualtats i diferències existents entre els joves en ignorar les diferents condicions i oportunitats que afronten en la societat. No podem utilitzar, per tant, el terme «joventut» de forma simplista, com si tots els joves compartissin les mateixes experiències, aspiracions i expectatives, quan en realitat les seves vides estan marcades per una àmplia varietat de situacions i contextos socioeconòmics. La lectura que cal fer de les rebel·lions juvenils dels anys seixanta no pot oblidar aquesta qüestió. Vegeu: Bourdieu, P., «La "juventud" no es más que una palabra», a *Sociología y cultura*, México: Grijalbo, 2002, pàg. 163-173.

Tot plegat dona compte d'un temps en el qual hi va haver una impugnació a l'ordre social establert, precedida per un profund malestar generacional. La rebel·lió juvenil d'aquell període, així com moltes de les rebel·lions que, des de llavors, la succeiran, no fa més que recordar-nos les tensions incessants que travessen les nostres societats, la frontera sovint infranquejable entre les expectatives personals i el desig de transformació social i la resignació enfront dels consensos i pactes executables.

Potser la rebel·lió juvenil dels anys seixanta i setanta va quedar atrapada en aquella frontera i no va aconseguir transformar radicalment la societat, però el seu llegat manté viva la temptativa de salvaguardar la possibilitat de l'emancipació malgrat que res faci pensar que, en les societats capitalistes avançades, derrocat l'espantall del comunisme de l'antic bloc soviètic, es pugui alimentar l'esperança d'una transformació sistèmica. Només cal veure fins a quin punt els partits d'extrema dreta ocupen la primera línia de front en tots els llocs, i com les seves idees s'estenen per les esferes polítiques, acadèmiques i comunicatives.⁵ Tanmateix, si aquesta temptativa no ha sucumbit del tot és perquè aquella rebel·lió es va ocupar, sobretot, de promoure una altra forma de vida, un canvi en les condicions subjectives que havien de fer possible la transformació política i social. Actualitzar el seu llegat implica insistir en aquestes condicions subjectives, és a dir, en nodrir noves formes de sensibilitat les energies de la qual podem entreveure encara en els discursos i les accions d'aquells joves rebels.

2. LA BRETXA GENERACIONAL. EL CAS DE LA JOVENTUT NORD-AMERICANA.

Si volem mostrar els trets distintius de la joventut dels anys seixanta, especialment pel que fa a la joventut nord-americana, ens cal fer un petit pas enrere. A finals dels anys quaranta i principis dels cinquanta, primer als Estats Units i, a poc a poc, arreu d'Europa a mesura que el continent s'aniria recuperant de la devastació produïda per la Segona Guerra Mundial (1939-1945), es consolidaria una classe mitjana i consumidora que, en clau generacional, suposaria l'allargament de la permanència dels joves en les institucions educatives i el consegüent retard en la inserció al món

⁵ RANCIÈRE, J. *Los treinta ingloriosos. Escenas políticas 1991-2021*, Pamplona: Editorial Katakarak Liburuak, 2023.

adult i professional.⁶ Entre la infància i l'adulesa, es viu un llarg interludi, especialment entre els fills de les classes més benestants. Les *high school* nord-americanes i, sens dubte, les universitats, que anirien ampliant el seu públic amb el pas dels anys, però també l'aparició d'una oferta cultural i d'oci especialment dirigida a aquesta franja d'edat, conformarien un univers propi en el qual s'efectuaria una rígida distinció dels rols socials segons les edats. Hannah Arendt, en el seu conegut text sobre «la crisi de l'educació», ja alertaria sobre aquest fet, assenyalant els efectes destructius de l'existència d'un món infantil propi, separat del món adult, com una de les causes que precipitarien aquesta crisi.⁷

La conformació d'aquest món propi, amb l'absència d'uns adults incapaços d'assumir la seva responsabilitat, obriria una bretxa generacional que s'expressaria de formes molt diverses; de vegades, mitjançant l'apatia i la passivitat; en altres ocasions, a través d'actituds més o menys nihilistes i violentes. Així s'encarregaria de presentar-ho, per exemple, la indústria musical i cinematogràfica, interessada en llançar productes culturals a través dels quals els joves poguessin identificar-se en un context d'extraordinària expansió del consum de masses.⁸

La desorientació juvenil, la decadència de la funció social de la família amb l'abdicació dels pares i la pèrdua de l'autoritat dels referents adults, el valor de l'amistat i la camaraderia entre iguals, l'amor i la iniciació sexual, l'exposició a les conductes de risc com una forma de suplir la manca de rituals de pas, el xoc amb l'autoritat i les seves dificultats per restablir l'ordre, etc. serien alguns dels temes que abordarien pel·lícules mítiques produïdes per les grans companyies de cinema dels Estats Units. No les analitzarem aquí per manca d'espai,⁹ però si alguna cosa podem dir d'elles, més enllà del seu èxit i popularitat, és que serien capaces de mostrar el conflicte interior esquinçador d'una joventut que no acabava de reconèixer-se en la societat a la qual havia d'integrar-se i

⁶ PASSERINI, Luisa. «La juventud, metáfora del cambio social (dos debates sobre los jóvenes en la Italia fascista y en los EE.UU. durante los años cincuenta)», LEVI, G.; SCHMITT, J. C. (eds.). *Historia de los jóvenes II. La Edad Contemporánea*, Madrid: Taurus, 1996, pàg. 386-453.

⁷ ARENDT, H. «La crisi de l'educació», a ARENDT, H. *La crisi de la cultura*, Barcelona: Editorial Pòrtic, 1989, pàg. 7-28.

⁸ GUBERN, R. «Los años difíciles: Jim Starck (1955) y Antoine Doinel (1959)», a *Máscaras de la ficción*, Barcelona: Anagrama, 2002, pàg. 402-424.

⁹ Vegeu un treball anterior en el qual s'analitza el naixement de la cultura juvenil a través del cinema: SOLÉ, J. «El naixement de la cultura juvenil a través del cinema», *Temps d'Educació*, núm. 31 (2006), pàg. 163-178. URL: <https://raco.cat/index.php/TempsEducacio/article/view/126452>.

que, per aquest motiu, propugnaria una altra forma de viure i relacionar-se amb aquest món, buscant desesperadament una identitat pròpia, allunyada d'una societat atomitzada que ha acceptat una anòmia general. Vegem com es tradiria aquesta cerca vital als Estats Units, des d'on podrem veure una de les seves expressions més singulars.

2.1. Una joventut contracultural

Aquesta aposta i la confrontació generacional que l'acompanyaria s'expressaria en termes polítics i contraculturals a través de les noves formes de vida que practicarien els sectors més avançats de la joventut de l'època.¹⁰ En el moment que el benestar assolit per la classe treballadora, integrada plenament en el sistema arran del cicle de prosperitat que es va iniciar al final de la Segona Guerra Mundial, havia pacificat la lluita de classes, ocultant-la sota la superfície d'una aparent harmonia social, el conflicte es traslladaria a l'àmbit de la vida privada; més enllà, per tant, de la denúncia de l'exploació i les condicions materials que imposa l'estructura econòmica capitalista. Per descomptat, aquesta crítica no desapareixeria, alimentant un antagonisme que seria durament reprimat, però, durant els *trenta gloriosos*,¹¹ la crítica al capitalisme aniria més enllà, abastant el conjunt de la vida.

Si hem de buscar una figura que, des d'un punt de vista sociològic, representi aquesta ruptura generacional en termes contraculturals, la trobarem sobretot dins del moviment *hippy*. Els teòrics de la contracultura nord-americana mostrarien la joventut *hippy* com la dipositària de la societat alternativa i, per tant, com un moviment amb molts elements revolucionaris que, gràcies als mitjans de comunicació de masses, aviat arribarien a estendre's arreu del món.¹²

El moviment *hippy* ha estat presentat sovint com una subcultura juvenil.¹³ A nosaltres ens interessa destacar el que va representar, tenint en compte el

¹⁰ Aprofitem en aquest epígraf una part del treball publicat a *Temps d'educació*. Vegeu: SOLÉ, J. «Joventut, revolta, contracultura. Memòria del Maig del 68», *Temps d'Educació*, núm. 56 (2009), pàg. 149-165. URL: <http://dx.doi.org/10.1344/TE2019.56.9>.

¹¹ HOBBSAWM, E. *Historia del siglo XX*, Buenos Aires: Crítica, 2011.

¹² ROSZAK, T. *El nacimiento de una contracultura: reflexiones sobre la sociedad tecnocrática y su oposición juvenil*, Barcelona: Kairós, 1970.

¹³ XU, Y. «The Stylistic Significance of the “Hippie” Youth Subculture. Using the Woodstock Festival as a Case Study», *Advances in Applied Sociology*, núm. 13 (2023), pàg. 410-421. URL: <https://doi>.

seu component més subversiu, com a forma de vida. Abans, però, cal fer una nota breu dels seus precursors, atès que no ens trobem davant d'un moviment que sorgís del no-res. Hi ha qui es va anticipar, qui va ser capaç de prefigurar els trets essencials del que acabaria esdevenint aquest moviment. Alguns dels seus protagonistes es convertirien, a més a més, en autèntics referents i líders espirituals d'aquell moviment. Ens referim al conjunt de poetes, escriptors i artistes de la *Beat generation*, una avantguarda artística i literària sorgida en la dècada dels cinquanta a Nova York que va exercir una influència extraordinària, gràcies a la seva radicalitat política i la capacitat per desafiar les normes socials i culturals de l'època, sobre els sectors juvenils més oberts i inquietos. Aquell grup d'artistes i escriptors aviat es traslladarien a San Francisco, convertint la ciutat i el mateix estat de Califòrnia en l'autèntic bressol de tot aquell moviment.¹⁴

El tret de sortida d'aquest moviment literari el donaria l'escriptor Jack Kerouac amb la publicació de la novel·la *On the road (A la carretera)*.¹⁵ Escrita en un rotlle de paper de cuina, Kerouac explicaria els quatre viatges que va fer entre 1947 i 1949 per la *Route 66*, la vella carretera que creua els Estats Units de costa a costa. La novel·la es convertiria aviat en una autèntica guia espiritual. En ella, l'autor nord-americà retrataria una forma de cercar la llibertat i el sentit vital, d'acord amb la fugacitat de l'existència, en una societat cada vegada més normativa i conformista. Aquest anhel de llibertat, d'autenticitat i de connexió amb la natura i amb un mateix, calaria profundament en la ment de molts joves. La novel·la, a més de marcar l'inici d'un nou corrent literari, s'incorporaria com una mena de *mantra* per a la joventut contracultural emergent.

Junt amb Kerouac, trobaríem també altres autors com Norman Mailer, William Burroughs, Neal Cassidy, Gregory Corso, Lawrence Ferlinghetti o Allen Ginsberg, autor, aquest últim, d'un manifest poètic (*Howl*) que tindria una enorme influència entre els joves i artistes dels anys seixanta, etc. Aquests escriptors es caracteritzaven pel seu estil d'escriptura espontani, experimental i sense restriccions formals, tal com succeiria en altres camps artístics, com en el de la pintura i la música, però també per la seva radicalitat política i contestatària i el seu interès a l'hora d'abordar temes com el malestar social,

org/10.4236/aasoci.2023.135025.

¹⁴ COOK, B. *La generación Beat. Crónica del movimiento que agitó la cultura y el arte contemporáneo*, Barcelona: Ariel, 2011.

¹⁵ KEROUAC, J. *En el camino*, Barcelona: Anagrama, 2006.

l'espiritualitat, l'experimentació amb les drogues i el rebuig de les convencions socials. Són coneguts els primers versos d'aquest llarg poema d'Allen Ginsberg, *Howl*, escrit tal com raja, com si es tractés d'una improvisació d'una peça de jazz, gènere musical, junt amb el rock, que inspiraria i acompanyaria la creació artística d'aquella generació:

He visto las mejores mentes de mi generación destruidas por la locura, histéricos famélicos muertos de hambre arrastrándose por las calles, negros al amanecer buscando una dosis furiosa, cabezas de ángel abrasadas por la antigua conexión celestial al dínamo estrellado de la maquinaria de la noche, quienes pobres y andrajosos y con ojos cavernosos y altos se levantaron fumando en la oscuridad sobrenatural de los departamentos con agua fría flotando a través de las alturas de las ciudades contemplando el jazz (...).¹⁶

Rere aquell udol nia la desesperació i el desig d'una altra forma de vida,¹⁷ un desig que els *beatnicks* materialitzarien al llançar-se pel costat més salvatge de la vida, vorejant la marginalitat, l'estil de vida bohemí, el nomadisme, però donant peu també al naixement de tota una subcultura que s'oposaria frontalment al *way of life* nord-americà en proposar camins alternatius amb les seves pròpies pautes i la seva consistència. La generació Beat representaria, tal com assenyalaria Stuart Hall,¹⁸ el primer moviment de ruptura en la trajectòria de les revoltes generacionals dels anys cinquanta i seixanta. Sens dubte, obriria les portes a una revolució en la manera d'entendre la vida i de relacionar-se amb el món, una altra sensibilitat, una altra perspectiva existencial, un fet que implicaria també una crítica radical al capitalisme. Els elements que van començar a prendre forma en aquells cercles d'artistes es filtrarien a poc a poc a la societat, arribant al cor mateix de la joventut més inconformista. L'esperit de protesta, el rebuig a la cultura de consum, l'aposta per l'amor i la pau com a eixos centrals, així com la cerca d'un estil de vida més natural i lliure, allunyat de l'*american way of life* i els seus simulacres de felicitat, van ser factors que van acabar confluint en el moviment *hippy*, un moviment que portaria a l'extrem la contracultura i els ideals de canvi, convertint-se en un fenomen global que marcaria algunes de les imatges més icòniques de la segona meitat del segle xx.

¹⁶ GINSBERG, A. *Aullido*, Barcelona: Anagrama, 2006.

¹⁷ GINSBERG, A. *Las mejores mentes de mi generación. Historia literaria de la Generación Beat*, Barcelona: Anagrama, 2021.

¹⁸ HALL, S. *Los hippies: una contra-cultura*, Barcelona: Anagrama, 1969.

L'estil de vida *hippy* hereu de la *Beat generation* es convertiria en un projecte vital de primer ordre per a un cert sector de la joventut i que aviat s'estendria arreu del món. En una societat que se sentia exultant en l'opulència del consum de masses, els *hippies* partien d'una percepció de la realitat totalment oposada. Desviar-se de la societat significava passar a una forma d'experiència de l'ésser més autèntica, abandonant els camins segurs i alienants d'una societat que s'emmirallava en els horitzons mesquins d'una classe mitjana orgullosa de si mateixa per seguir canals més rupturistes i alliberadors. Tal com van fer els membres de la *Beat generation*, es tractava de sortir, fugir de la societat, automarginar-se, rebutjar les estructures de l'experiència d'una forma de vida orientada pel treball, l'estatus i el consum fins a quedar absolutament desacreditada dins d'un sistema de contravalors capaços de bastir una altra forma de vida. El *hippy* es convertia, així, en un *drop out* del sistema pel qual l'havien estat preparant la família, l'educació i el procés de socialització; activament optava per seguir el camí desviat de la vida, buscant una existència basada en la pau, l'amor, la comunitat, la meditació i la connexió amb la naturalesa.

Els diferents elements de la subcultura *hippy* establirien uns llaços de connexió molt complexos en el cor d'aquest moviment. En molts casos hi va haver una recerca sincera per trobar formes de vida més simples i allunyades de la desmesura capitalista, en clara oposició als excessos d'una societat de masses consumista i degradant. Per aquest motiu, una idea àmplia de l'amor es convertiria en el motiu central de la immanent filosofia *hippy*, una idea de l'amor que aniria més enllà de l'eliminació de les barreres sexuals. L'amor *hippy* anhelava la continuïtat física i espiritual dels éssers vius, una tendresa inclusiva i receptiva envers els altres, un respecte sagrat per les relacions personals, un amor que pretenia abastar també la natura i el conjunt de la humanitat en defensa de la cultura de la pau.

Un altre element que va jugar un paper molt important va ser la psicodèlia. La fascinació per la marihuana i les drogues al·lucinògenes com l'LSD tindria un paper cabdal en les múltiples formes que adoptaria la contracultura al llarg dels anys seixanta, afegint una dimensió visionària en la percepció de la realitat i en les seves expressions artístiques i espirituals. Les drogues psicodèliques permetien transcendir la visió simple d'un món dirigit per la feina i els valors materials, obrint les portes a altres formes d'experimentar la realitat. El *Drop Out* (sortir, fugir de la societat, automarginar-se), que seria la consigna llançada per Timothy Leary («*Turn on, tune in, drop out!*»), guru de l'LSD, el gener de 1967 en un discurs davant de 30.000 hippies reunits en el Golden Gate Park

de San Francisco, assoleix aquí tot el seu significat des de l'experiència radical de desconexió de la realitat a través de les drogues.¹⁹

No cal dir que l'experiència psicodèlica viscuda per molts d'aquells joves acabaria provocant efectes indesitjables. Tanmateix, i més enllà dels seus excessos, aquelles formes de vida i el sentit de l'experiència que varen impulsar posarien de manifest la necessitat de trobar una via que permetés escapar de l'ensopiment i el terror assimilat a la normalitat, permetent una exploració més profunda de la pròpia consciència i una recerca interior cap a una comprensió més àmplia d'una existència connectada amb el mateix univers.

2.2. La radicalització política. Un «Gran Rebuig»

La trajectòria d'aquesta revolta generacional als Estats Units passaria també per diverses fases si seguim els esdeveniments promoguts principalment des dels campus universitaris.²⁰ Onades successives de creixent radicalització política i militància succeïrien al primer moviment de ruptura que representaria la fraternitat bohèmia de la generació Beat. El principal impuls el va donar el *Moviment pels Drets Civils*, especialment en la seva fase dels *sit-ins*, boicots i protestes de taulells, barres i aparadors (als bars i botigues on hi havia segregació racial) i, més tard, la lluita contra la segregació en les escoles i la pugna pel dret al vot al Sud, per a les quals els estudiants, blancs i negres, van formar la majoria de tropes de xoc.

Al mateix temps, irrompien esdeveniments sociopolítics de primer ordre. La innocència feliç dels anys seixanta començaria a trencar-se als Estats Units amb els assassinats del president Kennedy el 1963 i de Martin Luther King el 4 d'abril de 1968 i, per descomptat, amb la guerra de Vietnam. Així doncs, des dels *beats*, a través del moviment pels drets civils i la lluita racial, fins a la guerra i l'imperialisme americà, es demarcaria la línia d'un compromís polític creixent que adoptaria múltiples formes d'activisme i participació.

Seria així com es forjaria una crítica general contra el «sistema». Es denunciaria l'existència de tanta misèria enmig de l'opulència, s'incriminaria el

¹⁹ ROSZAK, T. *El nacimiento de una contracultura: reflexiones sobre la sociedad tecnocrática y su oposición juvenil*, Barcelona: Kairós, 1970, pàg. 172.

²⁰ BRANDES, S. H. «Beatnicks, hippies, yippies: orígenes del movimiento estudiantil en Estados Unidos», a COSTA, M. C., SAURA, J. i FEIXA, C. (eds.). *Movimientos juveniles: de la globalización a la anti-globalización*, Barcelona: Ariel, 2002, pàg. 93-110.

poder de la indústria militar, l'obscuritat de la guerra i l'imperialisme americà a escala global, es reprovaria la «gran mentida» de la manipulació sistemàtica exercida pels *mass media*, però també el fet d'haver de «créixer en l'absurd» o haver de patir una «educació errònia i compulsiva» mitjançant estructures escolars «passades de moda» i erigides en «l'única forma que es permet créixer» als joves, tal com posaria de manifest Paul Goodman (1911-1972), un dels grans referents de la *new left* i la contracultura del moment, etc.²¹ A mesura que els problemes es van ampliar i es van començar a crespar, es forjaria també un nou estil d'activisme polític i militància:²² les marxes per la llibertat, l'organització de comunitats (fos en guetos o en les regions més reaccionàries del sud), l'ocupació dels campus, els *teach-in*, les manifestacions de masses, els grans festivals de música, etc.²³

Totes aquestes manifestacions de protesta contribuirien al desenvolupament de múltiples grups d'extrema esquerra. En aquest sentit, Califòrnia, que comptava amb l'impuls de les universitats de Berkeley i San Francisco, seria des del començament més extremista, més violenta que Nova York. A Berkeley es trobarien els líders més radicals, com Mario Savio (1942-1996) o Jerry Rubin (1938-1994), que es faria famós en aquella universitat el 1965 quan va organitzar la primera manifestació massiva contra la guerra del Vietnam. Al costat d'Abbie Hoffman (1936-1989) crearia el moviment dels *yippies* (*Youth International Party – YIP*), l'avantguarda política més *freak*, activista i radical de la revolta juvenil del moment.²⁴

En efecte, a Califòrnia, per exemple, hi va haver una tensió extrema entre els activistes radicals del *Youth International Party* i el moviment *hippy*. El mateix Abbie Hofman, en la conversa mantinguda amb Daniel Cohn-Bendit a *La revolución y nosotros, que la quisimos tanto* apunta els motius d'aquelles diferències:

²¹ GOODMAN, P. *La des-educació obligatòria*, Barcelona: Fontanella, S.A., 1976; GOODMAN, P. *Growing up absurd: problems of youth in the organized society*. New York: Random House, 1960.

²² El nou activisme polític trobaria en l'oposició a la guerra de Vietnam el catalitzador de totes les formes de protesta. El 17 d'abril de 1965 va tenir lloc a Washington la primera protesta massiva contra la guerra, organitzada per l'*Students for a Democratic Society (SDS)*. A l'octubre, més de 100.000 estudiants nord-americans van participar al Vietnam-Day en contra de la guerra. El novembre de 1966, desenes de milers de persones es manifestaven a Washington contra la guerra del Vietnam. El 21 d'octubre de 1967, el Pentàgon era assetjat per desenes de milers de persones amb l'objectiu de fer-lo levitar. El novembre de 1969, centenars de milers de persones es van manifestar en diverses ciutats dels Estats Units contra la guerra.

²³ GARCÍA MARTÍN, J. A. «La guerra de Vietnam: un mirada a través de la cançió-protesta estadounidense», *El Futuro del Pasado*, núm. 9 (2018), pàg. 85-120. <https://doi.org/10.14516/fdp.2018.009.001.004>.

²⁴ HOFFMAN, A. *Yippie! Una pasada de revolución*, Boadilla del Monte: Acuarela & A. Machado, 2013.

Los *hippies* no pretendían modificar el orden político del país, pedían simplemente que les dejaran en paz. Nosotros quisimos cambiar eso. Creamos el movimiento «yippie» para politizar el movimiento contestatario.

En 1967, hicimos salir a la gente a la calle, y fundamos el Partido Internacional de la Juventud (...). Así, en 1968, movilizamos a los que se oponían a la guerra de Vietnam para manifestarnos durante el Congreso del partido demócrata en Chicago. Decíamos: «El partido demócrata es la muerte. Nosotros los yippies organizamos la fiesta de la vida mientras se celebra el congreso demócrata. ¡Ved la diferencia!» Organizamos conciertos gratuitos en las calles y reunimos a las gentes en los parques. Creamos los Juegos Olímpicos yippies. Durante toda una semana, mostramos a los habitantes de Chicago otro estilo de vida. No vacilamos en hacer circular informaciones surrealistas: les hicimos creer que habíamos puesto LSD en el agua potable de la ciudad y cosas así (...).

Más tarde fundamos periódicos, creamos comités de defensa contra la policía, utilizamos toda esa contracultura para atraer a la juventud que rechazaba el modo de vida americano. Nos apoyamos en la rebelión espontánea de toda una generación. Considerábamos a aquella juventud como una clase social con necesidades y aspiraciones propias, y creímos que esta clase haría la revolución.²⁵

El radicalisme polític que proliferaria en els campus universitaris no seria l'única manifestació de les transformacions que es produïrien entre les joves generacions de les societats del benestar. La comercialització de la píndola anticonceptiva, un cop va ser autoritzada pel govern dels EUA el 18 d'agost de 1960, posaria en mans de les dones un instrument bàsic pel control de la seva sexualitat, fet que permetria fer un pas endavant en la liberalització dels costums, especialment en les relacions entre els sexes, donant lloc a l'alliberament sexual, paral·lelament al nou paper que les dones reivindicaven en la societat, arran de la seva incorporació massiva al món del treball, posant en qüestió la «mística de la feminitat», tal com denunciaria la teòrica i activista feminista Betty Friedan a propòsit del «malestar que no té nom», és a dir, el descontentament produït a causa dels rols tradicionals d'esposes i mares

²⁵ COHN-BENDIT, D. *La revolución y nosotros, que la quisimos tanto*, Barcelona: Anagrama, 1987, pàg. 29-30.

de família, donant així el tret de sortida a la segona onada del moviment feminista.²⁶ Autonomia i independència de la dona, però també de qualsevol persona disposada a reivindicar l'ús lliure del seu cos i de la seva sexualitat, fet que donaria un fort impuls a la lluita dels drets civils de les minories sexuals en tot el món.

I, per descomptat, la lluita racial en contra de la segregació, amb el sorgiment d'organitzacions autònomes com el *Black Panther Party*, que defensaria, des de posicions polítiques marxistes-leninistes, el dret a l'autodefensa contra la brutalitat policial i la violència de les autoritats, així com la lluita feminista de les dones de color, vinculant les diferents formes d'opressió (dones, raça i classe, com escriuria la destacada activista i escriptora nord-americana Àngela Davis) contra el sistema patriarcal, el racisme sistèmic i l'opressió de classe.²⁷

Finalment, en termes filosòfics, discursius i de pensament crític, el tema més destacat de discussió i estudi en ciències humanes seria el de l'alienació, portant-lo més enllà de la interpretació tradicional que oferia el materialisme històric.²⁸ Tal com dèiem més amunt, la lluita de classes no tenia prou respostes per a una revolució en condicions de capitalisme de consum generalitzat amb una classe treballadora afecta i integrada, tot i la conflictivitat social que es vivia en molts centres de producció industrial. Així i tot, el benestar material de l'estesa classe mitjana, que ja no es reconeixia en la figura del proletariat com a «subjecte històric de canvi», semblava una conquesta irrevocable. Molts teòrics socials van haver de pensar, llavors, el problema de l'emancipació social més enllà de la crítica marxista de l'economia política, integrant en les seves anàlisis els factors culturals i psicològics, que ja no es podien considerar com a mers reflexos ideològics de les relacions de producció. L'obra de Herbert Marcuse (1898 – 1979) –que va donar classes a Berkeley i inspiraria alguns dels arguments principals a través dels quals s'expressaria el «Gran Rebuig»–,²⁹ però també la d'autors com Wilhem Reich (1897-1957),

²⁶ En el cas de Friedan, estariem parlant sobretot d'un feminisme blanc, el més visible, al qual el seguirien, en aquesta segona onada, altres feminismes: FRIEDAN, B. *La mística de la feminitat*, Madrid: Cátedra, 2016.

²⁷ DAVIS, A. *Mujeres, raza y clase*, Madrid: Ediciones Akal, 2005.

²⁸ L'alienació, que Marx circumscrigué al món de la producció, s'amplia al conjunt de la vida social en tots els seus aspectes, des d'allò econòmic fins a allò cultural en el sentit més ampli de la paraula. Vegeu: COLOM, A. J. i MÉLICH, J. C., *Después de la modernidad. Nuevas filosofías de la educación*, Barcelona: Paidós, 1994.

²⁹ SOLÉ, J. i FERRÉ, X. «Teoria crítica i educació: projecció del pensament de Herbert Marcuse», *Temps d'Educació*, núm. 43 (2012), pàg. 263-280. <https://raco.cat/index.php/TempsEducacio/article/view/264129>.

«pare de l'orgasme» i autor d'obres emblemàtiques com *Materialismo dialéctico y psicoanálisis* o *La Revolución sexual*,³⁰ manifest que donaria nom a una de les consignes més repetides de l'època, denunciarien el caràcter repressiu de la dominació (Marcuse parlaria de la «tolerància repressiva»)³¹ i els excessos d'una «racionalitat instrumental» que, en aliar-se amb l'administració política i militar, les forces productives i els mitjans de comunicació per conformar una unitat hegemònica i tecnocràtica (un model de societat i pensament unidimensionals, com diria el filòsof alemany, i, per tant, un model totalitari), acaba per subordinar l'autonomia personal i l'acció humana a l'àmbit alienant del consum i la propaganda, manipulant les necessitats per interessos creats i un fals confort i contenint el potencial necessari per possibilitar el salt qualitatiu de la llibertat.³²

D'acord amb l'anàlisi de les necessitats i possibilitats històriques, el Marx de l'alienació i el Freud del caràcter repressiu de la societat a través del sexe oferirien, doncs, una sortida a la improbable revolució de classes mitjançant el progressisme de les relacions interpersonals i el canvi qualitatiu de les necessitats humanes. Mentrestant, el moviment obrer, especialment a Europa, encara viuria un cicle de lluites molt virulent. En alguns casos, fins i tot, seria també molt massiu, tal com veurem en el pròxim apartat, adoptant formes d'autoorganització i pràctiques anticapitalistes d'una gran imaginació i iconoclàstia,³³ al marge o fins i tot en contra de les organitzacions d'arrel leninista, trotskista o maoista de la vella esquerra que, indubtablement, encara exercien la seva influència, especialment entre els sindicats de fàbrica i els joves universitaris que dirigirien el seu activisme envers la militància política,³⁴ però, a poc a poc, assistirà a la seva derrota definitiva, per això la desalineació es viuria com la darrera possibilitat d'emancipació, mentre l'horitzó de les lluites socials i polítiques canviaria profundament.

³⁰ REICH, W. *La revolución sexual*, México: Roca, 1976; Reich, W., *Materialismo dialéctico y psicoanálisis*, México: Siglo XXI, 1989.

³¹ MARCUSE, H. *La tolerancia represiva y otros ensayos. Antología*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2010.

³² MARCUSE, H. *Eros y civilización*, Barcelona: Ariel, 2010; MARCUSE, H. *El hombre unidimensional*, Barcelona: Ariel, 2010.

³³ Vegeu, en el cas d'Espanya: ESPAÍ EN BLANC (Coords.), *Luchas autónomas en los años setenta*, Madrid: Traficantes de Sueños, 2008.

³⁴ Vegeu, en el cas de Catalunya: SALA, A. i DURÁN, E. *Crítica de la izquierda autoritaria en Cataluña*, París: Ruedo Ibérico, 1975. Antonio Sala i Eduardo Durán són els pseudònims de José Antonio Díaz Valcárcel i Santiago López Petit, respectivament.

3. EL MAIG DEL 68 FRANCÈS

Tal com dèiem en la introducció de l'article, el Maig del 1968 francès va ser un esdeveniment icònic en el context de la revolució juvenil dels anys seixanta. Protagonitzat principalment pels estudiants, tot i que també va implicar treballadors i altres sectors de la societat (molts estudiants eren també joves assalariats), aquest esdeveniment va tenir una gran repercussió tant a França com a la resta del món i es va convertir en un símbol de la protesta i l'agitació social de l'època.³⁵

Un element fonamental en les mobilitzacions del 68 va ser el seu «efecte contagi», quan petits focus d'insurgència van desencadenar una insurrecció generalitzada que va paraitzar França durant gairebé un mes (ocupacions i tancament de facultats, deu milions de treballadors en vaga, ocupacions de fàbriques, infraestructures i edificis, construcció de barricades, etc.).³⁶ Més enllà dels esdeveniments principals de la revolta, que s'inicia a Nanterre, nova seu de la Universitat de París, ubicada als afores de la capital, arran de l'oposició a certes mesures disciplinàries aplicades a estudiants que havien participat en una manifestació contra la guerra del Vietnam,³⁷ en aquest apartat posarem el focus d'atenció en el clima de descontentament previ a causa de la deriva burocràtica que havia emprès la universitat i la societat capitalista a França, un descontentament que es faria extensiu també al model estalinista del

³⁵ A París s'assisteix al ressorgiment i el retorn sobtat d'una tradició. Es tracta d'una tradició revolucionària, en aquest cas, que no es manifestava a Europa des del començament dels anys 1920. El filòsof Edgar Straehle, per la seva banda, reivindica la connexió existent entre el 68 francès i la Comuna de París. «Tot i la distància temporal –ens diu–, els records i l'esperit de la Comuna no van deixar d'estar presents en aquest nou esdeveniment que es va desencadenar als carrers parisiens» Vegeu: STRAEHLE, E. «Mayo del 68, la Comuna de París y la tradición revolucionaria: una aproximación desde Henri Lefebvre», *Oxímora. Revista Internacional de Ética y Política*, núm. 13 (2018), pàg. 219–238. <https://doi.org/10.1344/oxi.2018.i13.22132>. No és, per tant, un episodi que es pugui desconectar del passat i, particularment, de la història social francesa. Els seus participants van traçar un fil de continuïtat amb la Comuna amb l'ànim d'impugnar la tradició revolucionària fins llavors hegemònica, és a dir, la Revolució Russa, desmarcant-se de tot el que representava el Partit Comunista d'aquells temps i les iniciatives polítiques que se subordinaven a l'herència política de la Revolució d'Octubre (1917), sense oblidar les conseqüències de les actuacions repressives de Moscu contra la revolució hongaresa l'any 1956 o, en el mateix 1968, en la primavera de Praga.

³⁶ PASTOR, J. «Mayo 68, de la revuelta estudiantil a la Huelga General. Su impacto en la sociedad francesa y en el mundo», *Dossiers feministes*, núm. 12 (2008), pàg. 31–47. <https://raco.cat/index.php/DossiersFeministes/article/view/140705>.

³⁷ CALVO, F. «De Nanterre a Vincennes. La universitat francesa i el Maig del 68», *Temps d'educació*, núm. 35 (2008), pàg. 291–306. <https://raco.cat/index.php/TempsEducacio/article/view/126531>.

socialisme, defensat pel Partit Comunista francès, però clarament rebutjat per tot el moviment de protesta.³⁸

La base objectiva del Maig del 68 francès respon, doncs, a diversos motius, que no han de ser llegits exclusivament en clau francesa, ja que els esdeveniments intel·lectuals i polítics de l'època tindrien un gran ressò internacional gràcies a l'expansió dels mitjans de comunicació de masses, tal com hem assenyalat abans. Però hi ha un substrat ideològic i filosòfic rere tota aquella contestació que no podem passar per alt.³⁹ Almenys, és el que volem destacar nosaltres. Per aquest motiu, dedicarem un epígraf a l'impacte que va suposar, especialment a França, una avantguarda artística i revolucionària com la Internacional Situacionista (IS). Així com, en el cas de la revolta juvenil nord-americana, hem destacat la influència de la generació Beat, ens sembla important situar la influència de la crítica situacionista en els esdeveniments del Maig francès per entendre l'esperit subjacent de la revolta, sobretot pel que fa al seu esperit contracultural, un esperit que entén que, per transformar la societat, cal subvertir primer la vida.

Tot i que la IS mai va ser un moviment massiu, ens interessa destacar, d'acord amb els objectius d'aquest treball, la seva crítica al capitalisme i la cerca d'una vida més autèntica i lliure. En la IS es manifestaria un desig insubornable de transformació radical de la societat, un desig que havia de començar per la mateixa politització de la vida. Si obviem l'empremta que deixarien altres moviments intel·lectuals molt influents (amb les seves proximitats, però també amb els seus distanciaments), com ara l'existencialisme o el postestructuralisme francès (Sartre, Beauvoir, Camus, Merlau-Ponty, Marcel, d'una banda; Henri Lefebvre, Louis Althusser, Michel Foucault, Gilles Deleuze, Roland Barthes,

³⁸ Aquest fet és molt rellevant. Aquell moviment s'enfrontava definitivament al Partit Comunista francès, que era considerat com un component integral dels sectors dominants de la societat. L'estratègia seguida per la CGT i el PFC va ser la de condemnar qualsevol acció de tall subversiu i llibertari, proposant, per contra, una sèrie de demandes i reivindicacions de caràcter laboral i econòmic amb l'objectiu d'acabar amb les vagues «salvages» i posar fi a aquell vast moviment d'impugnació social. Recomanem vivament el documental de William Klein *Grand soirs et petits matins* (1978), en el qual, renunciat a la veu en *off* típica d'aquest gènere, es fa una crònica dels esdeveniments rodant a peu de carrer les manifestacions dels estudiants i els treballadors en vaga, els debats, les discussions entre vaguistes, comunistes i gaullistes, les reunions des de les quals es pretenia coordinar el moviment, les barricades, etc. KLEIN, W. (dir.), *Grand soirs et petits matins* [documental]. Films Paris-New York, 1978.

³⁹ En un altre treball hem fet un recorregut pel Maig del 68 a partir de la narrativa. Vegeu: En un altre treball hem fet un recorregut pel Maig del 68 a partir de la narrativa. Vegeu: GARCÍA FARRERO, J. i BASTOS, F., «El protagonisme del riu Sena durant el Maig del 68: *El banquete de las barricades*, de Pauline Dreyfus», a GARCÍA FARRERO, J. i EGEA, A. (eds.). *Fronteres i pedagogia. Estudis sobre la transgressió dels límits*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 2022, pàg. 169-185.

Jacques Lacan, Jacques Derrida, de l'altra, autèntics referents de l'època l'obra dels quals continua tenint un impacte cabdal, si bé desigual, en l'actualitat), és perquè no disposem de suficient espai per dibuixar un mapa complet d'aquest substrat filosòfic i crític que tant va contribuir a forjar una mentalitat rebel i contestatària entre els joves estudiants i intel·lectuals que anhelaven una ruptura amb les estructures de poder establertes. Som molt conscients, doncs, d'aquest buit, així com del fet que la IS no va tenir un paper de lideratge directe en les protestes del Maig del 68 a França. Tanmateix, la seva influència intel·lectual i teòrica va ajudar a enriquir el discurs i les demandes dels manifestants. Les seves idees van contribuir a fomentar una consciència crítica més gran entre els joves i van aportar elements filosòfics i estètics a la revolta. A més, la seva influència continua ben present en moviments posteriors i en el desenvolupament del pensament contracultural i revolucionari que succeiria al Maig francès. Dedicarem uns breus apunts a aquest moviment per tal de destacar els aspectes més substancials pel que fa a la denúncia de la societat del consum i el desig profund per fer de la vida una experiència autèntica, lliure i emancipadora, allunyada de les estructures opressores que dominaven la societat i alienaven l'individu. En aquest sentit, la IS va proporcionar un marc teòric potent per a la crítica del capitalisme i la burocratització de la vida quotidiana, plantejant la necessitat d'una transformació radical tant en les estructures socials com en les pràctiques individuals.

3.1. La crítica situacionista

Com és sabut, durant el període d'entreguerres, i més enllà encara de la Segona Guerra Mundial, van sorgir múltiples corrents artístics i moviments d'avantguarda que mantindrien un esperit inquiet de recerca experimental en diferents àmbits culturals i filosòfics. En molts d'ells planeja la consciència del caràcter essencialment revolucionari de l'art i ho posen de manifest en múltiples publicacions, exposicions artístiques i actes transgressors. És el que es pot trobar, per exemple, en el surrealisme, en el lletrisme –des d'on s'investiguen nous procediments d'intervenció en la vida quotidiana–, en el grup de la revista COBRA (1948-1951) –Copenhage, Brussel·les, Amsterdam–, en el Moviment per a una Bauhaus Imaginista o en el Comitè Psicogeogràfic de Londres. Totes aquestes experiències es troben en l'origen

de la Internacional Situacionista (1957-1972),⁴⁰ que neix precisament d'una escissió de la Internacional Lletrista, quan alguns dels seus membres més radicals s'oposen a la idolatria creativa i el sectarisme immobilista en què havien caigut alguns dels seus components, així com a la manca de crítica social que transmetien les seves manifestacions artístiques.⁴¹

D'entrada, la IS planteja la crítica radical de l'art i la cultura, i la seva superació revolucionària, quelcom que ja van iniciar els dadaïstes, les avantguardes artístiques soviètiques i el primer surrealisme. La tesi de la independència de l'art, que fa passar per llibertat l'aïllament i la impotència de l'artista, i la tesi del compromís polític, que al seu torn fa passar per revolució la subordinació a la burocràcia, són considerades pels situacionistes com a substancialment solidàries a l'hora de neutralitzar la dimensió autènticament subversiva que es troba implícita en l'activitat artística, sigui perquè aquesta independència impedeix que es desbordi en la vida quotidiana, sigui perquè s'integra al poder polític per a portar a terme operacions de propaganda. És per això que els situacionistes recuperarien la consciència de la força revolucionària de l'art, sobretot pel que fa a la recerca experimental en la construcció de la vida quotidiana, però també a l'hora d'establir un moviment que amagaria

⁴⁰ La Internacional Situacionista fou creada formalment a la localitat italiana de Cosio d'Arroscia el 28 de juliol de 1957, a partir de la ruptura de la Internacional Lletrista, a la qual els fundadors de la IS, sobretot Guy Debord (1931-1994), li retreien la seva ineficiència. Al costat de Debord participen altres exponents, de tal manera que a la IS hi conflueixen la recerca experimental del pintor holandès Constant Nieuwenhuys, l'italià Pinot-Callizio i l'escandinau Asger Jorn –que tendeix cap a formes de realització cada vegada més distants i alienes a l'activitat artística tradicional, i funda l'Institut Escandinau de Vandalisme Comparat–, l'escriptor, filòsof i arquitecte hongarès Attila Kotanyi, la indagació psicogeogràfica d'A. Khatib, anticipada per les observacions de Gilles Ivain (pseudònim d'Ivan Chtcheglov), que oposa al funcionalisme arquitectònic i urbanístic les perspectives emergents de l'experiència viscuda de l'espai urbà, i la consideració crítica-teòrica de l'avantguarda dadaïsta, surrealista i lletrista del mateix Guy Debord i Michèle Bernstein, que rebutja la conducta eclèctica i oportunista que imperava llavors en els ambients de l'art modern en nom del front revolucionari cultural, l'escriptor belga Raoul Vaneigem, entre d'altres. Així doncs, la IS és el producte de la fusió d'una sèrie de grups anteriors d'artistes i intel·lectuals, com la Internacional Lletrista, el Movement International per una Bauhaus Imaginista (MIBI), el grup COBRA (1948-1951) o el Psychogeographic Comitè de Londres. Més tard, la IS es nodriria de les idees d'altres grups, com va ser el cas de Socialisme o Barbàrie (1948-1965). Tota aquesta sèrie de matrius diferents busquen el seu punt de trobada en la construcció d'un moviment coherent, en la consciència dels nous temps i en la superació de l'art. Si bé es podria dir que el focus principal de la IS és a França, les seves connexions es van diversificar pels principals països capitalistes, com ara Suècia, Gran Bretanya, EUA, Alemanya i Itàlia. Malgrat tot, el rebuig a la utilització del sistema per a exercir la crítica contra aquest i l'escàs suport propagandístic que va rebre (les seves publicacions eren titllades de clandestines i només el boca-orella va esdevenir el principal mitjà de publicitat), van convertir aquest grup en un fantasma que mai no va tenir una ubicació precisa.

⁴¹ PERNIOLA, M. *Los situacionistas. Historia crítica de la última vanguardia del siglo XX*, Boadilla del Monte: Acuarela & A. Machado, 2007.

altres conseqüències, com la reformulació de la tradició marxista pel que fa al pensament i, sobretot, l'acció política emancipadora per alliberar la vida i la societat.

Anys abans de la contestació total del 68, els situacionistes serien els primers a assenyalar la causa de la revolució social en l'experiència viscuda, en la dimensió concreta de la vida. El seu projecte crític s'articulava entorn dels aspectes subjectius de la lluita política, polititzant la vida quotidiana i els malestars existencials. Les energies de la nova revolució sorgirien del rebuig de l'avorriment i de la insignificança en què la immensa majoria de la gent es veu obligada a viure. Sotmesa als imperatius econòmics i al consumisme, la vida a la societat moderna es redueix a mera supervivència. Així doncs, les possibilitats reals de la revolució haurien de passar per la transformació de la vida quotidiana.⁴² La política hauria de deixar pas a una revolució permanent generalitzada en tots els aspectes de l'existència: les velles nocions de pobresa i riquesa, fonamentades exclusivament en el procés econòmic, haurien de ser substituïdes per noves categories que fessin referència a la plenitud i la satisfacció del desig. La vida quotidiana es convertiria, doncs, en la nova categoria crítica des de la qual es podria reformular el projecte emancipador.

La superació de l'art –tal com plantejarien els situacionistes– s'aconseguiria fusionant pensament i creació en l'experiència viscuda, que és des d'on es podria extraure el seu ús políticament revolucionari. El que es pretendria seria, sobretot, emprendre un treball col·lectiu capaç d'intervenir sobre la vida quotidiana, construint nous ambients que fossin alhora el producte i l'instrument de nous comportaments. La idea central –tal com exposaria Debord en el document fundacional de la IS– seria la construcció de situacions, és a dir, la construcció concreta d'ambients momentanis de la vida i la seva transformació en una qualitat passional superior.⁴³

La construcció de situacions aniria més enllà de la definició d'un nou concepte artístic: es tractaria d'una nova manera d'entendre la vida, una

⁴² La vida privada és monòtona, gris i repetitiva («metro, boulot, dodo»). L'home modern és conformista, passiu, un ésser manipulat, se li creen plaers ficticis i esdevé un consumidor d'il·lusions. La vida esdevé un simulacre, un mer espectacle, una representació en la qual preval la monotonia i l'absència de fantasia: és una vida alienada que s'allunya cada cop més de la vida autèntica, és a dir, d'una vida en la qual sigui possible satisfer tots els desitjos humans, com a pas del regne de la necessitat al regne de la llibertat. Tanmateix, les alienacions no deixen de multiplicar-se i renovar-se.

⁴³ APARICIO, A. «Construir una pequeña situación sin futuro. La Internacional Situacionista. De la liquidación del arte a la crítica revolucionaria de la vida cotidiana». Tesis doctoral presentada a la Universidad Complutense de Madrid. (2003).

nova manera de sentir, una nova realitat capaç de fer variar radicalment la forma de sentir i desitjar que la societat de consum imposa a la totalitat de la massa. El que es defensaria és que cadascú busqués allò que estima o l'atrau per portar-ho a terme a través de la generació de situacions, que forçosament haurien de ser aleatòries i momentànies. En aquest sentit, els situacionistes plantejarien la possibilitat de fer emergir una nova lluita de classes que no se sostingués en la força de treball, sinó en la societat del consum i de l'oci.⁴⁴ Aquesta batalla de l'oci passaria per la destrucció de l'espectacle, que es troba en la base de l'alienació del subjecte i, per tant, en la passivitat i no-intervenció d'una societat transformada en massa uniformada. Així doncs, l'espectacle es convertiria en un dels problemes centrals que analitzaria la teoria crítica situacionista en el seu rebuig al sistema capitalista.

Gran part del cos teòric de la IS la podem trobar en la revista del grup, fundada l'any 1958 i de la qual es van arribar a publicar dotze números, el darrer el 1969, donant pas a les publicacions individuals dels seus membres. La teoria de l'espectacle, encapçalada per Guy Debord, fou la que es va imposar en les investigacions de la IS. Les tesis principals les recull Debord a *La Société du spectacle*, un llibre publicat per primer cop l'any 1967 i que esdevindria un dels manifestos ideològics subterranis que inspirarien el Maig del 68 francès.⁴⁵ En aquesta publicació, Debord deixa clar que la societat està sent unificada a través de l'espectacle. Si l'espectacle esdevé l'eix alienant de la societat és perquè compleix –segons Debord– dues funcions vitals: d'una banda, l'espectacle és la societat mateixa; de l'altra, aquest esdevé l'instrument d'unificació de la mateixa societat. Des d'aquesta perspectiva, l'alienació no se centra exclusivament en el temps de treball, sinó que abraça tota l'existència humana, que inclou també el temps d'oci. L'espectacle implica, doncs, la generalització de l'alienació a tots els àmbits de la societat.

De la colonització de l'oci, de la banalització de l'esperit i de l'extensió per tot arreu d'una mateixa pseudocultura a través dels mitjans de comunicació de masses s'obté bona part de la plusvàlua global, alhora que l'obrer, el treballador, el subaltern, es converteix en espectador passiu de la seva pròpia alienació. Mentre es fa de la vida un espectacle, l'espectador s'allunya de la realitat que viu. En l'imaginari de l'espectador, l'espectacle ja no és assumit com un joc

⁴⁴ MORALES BONILLA, C. «Un instante de tiempo que lo transforma todo. Revolución marxista y construcción de situaciones en la Internacional Situacionista», *Res Pública. Revista de Historia de las Ideas Políticas*, vol. 23, núm. 1 (2020), pàg. 47-56. <https://doi.org/10.5209/rpub.64253>.

⁴⁵ DEBORD, G. *La sociedad del espectáculo*, València: Pre-textos, 2000.

estètic, fàcilment distingible de la realitat, sinó que es converteix en la realitat mateixa. La realitat queda així oculta, substituïda per un fetitxe alienant.

L'única manera d'alliberar-se del jou de l'espectacle exigeix introduir l'art en la vida quotidiana, que és com Debord i els situacionistes entenen que calia fer la vertadera «revolució cultural». En aquest sentit, cal destacar una altra obra molt influent en la revolta del Maig francès. Es tracta de *Traité de savoir-vivre à l'usage des jeunes générations* de Raoul Vaneigem, publicada també a finals de l'any 1967. En aquest text, Vaneigem prendria l'àmbit de la vida quotidiana com el camp de batalla des del qual es podria renovar i aguditzar la lluita de classes a fi d'impulsar una nova subjectivitat al servei dels plaers personals. En aquest sentit, Vaneigem consideraria que la vida quotidiana conté una reserva d'energia vital que podria fer saltar pels aires la societat sencera. En efecte, en la segona part del llibre —que porta per títol, precisament, «la inversió de la perspectiva»— proposaria apropar-se al fet social amb les armes de la subjectivitat, amb l'objectiu de «reconstruir-ho tot a partir d'un mateix». Però és important assenyalar que aquesta subjectivitat no és un component privat que es manifesta de forma diferent en cada individu. Si aquesta nova subjectivitat que es pregona esdevé radical, és perquè tots els individus obeeixen a una mateixa voluntat de realització autèntica. Així, la subjectivitat de cadascú es reforça en percebre en els altres la mateixa voluntat subjectiva: «No volem un món en el qual la garantia de no morir de fam equivalgui al risc de morir d'avorriment».⁴⁶

Aquesta cita que llegim en el *Tractat* de Vaneigem sintetitza molt bé què és el que volien subvertir els situacionistes: per tal de superar la condició de simples supervivents, crear apassionadament les condicions favorables al desenvolupament de les passions, destruir tot allò que destrueix els individus en nom del treball, el consum, les misèries quotidianes. Només la revolució és la passió que permet totes les altres; en definitiva, el que fa possible la vida. Canviar la vida significa, per tant, fer la revolució.

3.2. Proletarització del treball intel·lectual i misèria del medi estudiantil

El component socioeconòmic també és important a l'hora d'entendre les causes de la revolta estudiantil, atès que a partir de la segona meitat del segle xx

⁴⁶ VANEIGEM, R. *Tratado del saber vivir para uso de las jóvenes generaciones*, Barcelona: Anagrama, 2008, pàg. 19.

es consuma el procés de proletarització del treball intel·lectual. L'estudiant de llavors començaria a adonar-se que se'l preparava per formar part del planter directiu de la classe dirigent a fi d'integrar-se en una activitat industrial, docent o administrativa, amb l'objectiu de mantenir les estructures d'opressió tècnica del sistema. En aquest sentit, la universitat apareix com el pilar científic del mode de producció capitalista. La seva funció ja no seria només la de crear un canal de formació per a la classe dominant, sinó la de tecnificar la força de treball per a la creació de quadres mitjans i inferiors, és a dir, assalariats intel·lectualment qualificats per a la producció i la circulació de mercaderies. Des de llavors, aquesta concepció de la universitat no ha fet més que reforçar la seva funció instrumental, despertant un sentiment de desencantament i rebuig que segueix reconeixent-se en les protestes estudiantils d'aquella època.

El procés d'extrema concentració promogut pel capitalisme monopolista d'Estat engendra unes poques i vastes estructures piramidals, on els centres de decisió, per l'imperatiu de la propietat privada dels mitjans de producció, es redueixen al vèrtex de la piràmide, i on els tècnics superiors i mitjans queden convertits, per regla general, en uns assalariats condemnats a fer el treball dictat des de dalt. Una estructura autoritària així tendeix a fer del treballador intel·lectual un especialista que només domina la parcel·la d'activitat que li és atribuïda. Cal afegir que la impossibilitat de planificar, en un règim de propietat privada, fa molt difícil adaptar racionalment l'oferta i la demanda de graduats i llicenciats, de manera que sorgeix forçosament l'atur i la infrautilització de les seves capacitats. Però més enllà d'aquest futur desesperançador, la mateixa condició estudiantil esdevé alienant. La proletarització i fragmentació del treball intel·lectual fa que la universitat s'entregui a l'oferta acadèmica especialitzada, a impartir un coneixement específic d'acord amb les noves necessitats productives, empenyent els estudiants a una mena «d'idiotesa experta», amb la qual es fragmenten les capacitats i el treball intel·lectual, fusionant l'educació universitària alienant amb el treball intel·lectual alienat i subsumit envers el capital.

L'Association pour le Fonctionnement des Groupes d'Etudiants (AFGES), que va jugar un paper clau en la coordinació de les accions de protesta durant el Maig del 68, especialment a les universitats de Nanterre i la Sorbona a París, no deixaria de denunciar-ho. De nou, un pamflet situacionista titulat *La misèria del medi estudiantil*, publicat l'any 1966 per l'AFGES de la Universitat d'Estrasburg, l'autoria del qual s'atribueix a Mustapha Khayati, i que tindria una gran difusió en la resta d'universitats franceses, però també alemanyes i italianes, fa una denúncia corrosiva de l'estructura

cultural burgesa que envolta l'estudiant universitari. Articulat en tres parts dedicades respectivament a la condició estudiantil, a la revolta de la joventut i a la revolució proletària, el pamflet s'introdueix en l'antagonisme bàsic entre l'estudiant revolucionari i la universitat burgesa, que serà un mobil constant del radicalisme estudiantil dels anys seixanta, tal com hem anat veient. Així, a través d'aquest antagonisme, la universitat es converteix en la personificació institucional d'una societat capitalista decadent que cal combatre i derruir. La misèria de la condició estudiantil no té a veure només amb la crisi estudiantil de la universitat, degradada a causa d'un sistema econòmic que reclama la fabricació massiva d'estudiants incultes però especialitzats, conseqüència directa de la divisió del treball a través de la formació superior, sinó amb els mateixos mecanismes de compensació immediata que busquen els estudiants, com l'opi de les «mercaderies culturals», les avantguardes artístiques, el fals estil de vida bohèmia, les modes neoreligioses, la «contracultura», la presumpta politització, la llegenda de la «joventut rebel», etc. que també es denuncien, exercint, gairebé de forma violenta, una «crítica de la crítica», ja que «la desalineació no segueix cap altre camí que el de l'alienació».

(...) Las diversas facultades y escuelas, todavía adornadas de ilusiones anacrónicas, son transformadas de dispensadores de «cultura general» a la medida de las clases dirigentes a fábricas de enseñanza rápida de cuadros inferiores y de cuadros medios. Lejos de oponerse a este proceso histórico que subordina directamente uno de los últimos sectores relativamente autónomos de la vida social a las exigencias del sistema mercantil, nuestros progresistas protestan contra los retrasos y desfallecimientos que sufre su realización. Son los defensores de la futura universidad cibernetizada que ya se anuncia aquí y allá. El sistema mercantil y sus modernos servidores, éste es el enemigo.

(...) Pues el estudiante no puede rebelarse contra nada sin rebelarse contra sus estudios. (...) Pero el estudiante es un producto de la sociedad moderna, al mismo nivel que Godard o la Coca-Cola. Su extrema alienación no puede ser contestada más que por la contestación de toda la sociedad. Pero de ningún modo esta crítica puede formularse en el terreno estudiantil: el estudiante, como tal, se arroga un pseudo-valor que le impide tomar conciencia de su desposesión real y, de esta forma, acaba siendo el colmo de la falsa conciencia. Pero, en todas partes donde la sociedad moderna empieza a ser contestada se dan rebeliones

de la juventud, que se corresponden inmediatamente con una crítica total del comportamiento estudiantil.⁴⁷

Contra aquest estat de coses es rebel·larien els estudiants, i paralyzarien l'activitat de les universitats. Durant aquell mes de maig es va fer aquesta contestació total que pregonarien textos com els que hem anat comentant, en copsar la necessitat d'articular una relació oportuna entre teoria i praxi que fes possible la subversió absoluta de la societat mercantil, creant la situació que impedis el seu retrocés.

La protesta estudiantil, alimentada per aquest esperit situacionista, no només es limitaria a un moviment temporal, sinó que es convertiria en un crit contundent contra la realitat establerta. Els estudiants, conscients de la seva alienació dins d'un sistema capitalista que instrumentalitza l'educació, s'unirien per fer front a aquesta opressió i reclamar una transformació radical.

Els textos propagats durant aquella revolta difondrien les idees d'un canvi profund en la societat. En aquest context, la teoria i l'acció s'entendrien com a forces complementàries i interdependents. No n'hi hauria prou amb un simple activisme sense fonament o amb una teoria deslligada de la realitat pràctica. S'aspirava a unir la comprensió crítica del món amb l'actuació concreta i transformadora. Aquesta unió sinèrgica seria el motor que impulsaria la subversió i el canvi real.

En l'horitzó d'aquella protesta, més enllà de la denúncia de la misèria estudiantil, es dibuixaria un somni d'emancipació col·lectiva, una societat alliberada de les cadenes mercantils i l'alienació, on la vida no estigués sotmesa als dictats del mercat. Així, el moviment situacionista buscava la creació d'una «situació» revolucionària, un estat de consciència i acció col·lectiva que transgredís l'ordre establert i s'oposés a qualsevol intent de retrocedir en el camí cap a una llibertat autèntica.

4. REIVINDICAR LA MEMÒRIA POLÍTICA DEL MAIG DEL 68 I LA REVOLTA JUVENIL

Barricades, platja sota les llambordes, imaginació al poder des dels murs de les facultats i les fàbriques, etc. acabarien assestant a França un cop dur al vell general Charles De Gaulle i tot el que aquest representava pel que fa a l'hipòcrita ordre burgès. Després s'imposaria la contrarevolució («França

⁴⁷ INTERNACIONAL SITUACIONISTA, *De la miseria en el medio estudiantil*, Vilassar de Dalt: Ediciones de Intervención Cultural / El Viejo Topo, 2008, pàg. 37-44.

s'avorreix, s'ha acabat el pati», diria De Gaulle el 18 de maig de 1968), així com tots aquells discursos que es limitarien a simplificar la revolta per presentar-la com una (simple) «revolució cultural». I, tanmateix, seria una llàstima recordar el Maig del 68 pels seus aspectes més immediats.

En efecte, el Maig del 68 va ser quelcom més que una revolta cultural o un conflicte generacional, el desencant festiu d'un grapat de joves de la burgesia, tal com l'han volgut vendre certs discursos revisionistes d'aquells esdeveniments.⁴⁸ En realitat, tot i que alguns tendeixen a oblidar-ho, el moviment del Maig del 68 va ser també el moment de la vaga obrera més gran de la història de França. La riquesa de la situació revolucionària en aquest país, que va representar, entre altres coses, un cop als partits i sindicats tradicionals que s'erigien en representants de la classe treballadora, es va posar de manifest, sobretot, quan treballadors i estudiants van fer seva la crítica a qualsevol forma de domini i autoritat. Això converteix el Maig del 68 en una autèntica «revolta política» capaç d'expandir-se en tota mena de lluites contrahegemòniques que serviran de base a moviments socials posteriors.

El Maig del 68 va transcendir les fronteres de França i va marcar un abans i un després en la consciència col·lectiva del món. Tal com diu Galcerán, «la memòria del 68 no és només el relat d'allò que va ser, d'allò que va esdevenir, sinó un desplegar-se continu (...) de nous relats i informacions, de noves perspectives i il·luminacions».⁴⁹ Reivindicar aquesta memòria pot servir per establir fils de continuïtat entre aquest moviment i les lluites del present, rescatant les preguntes radicals que es van formular llavors, explorant les praxis polítiques i existencials subversives que la revolta d'aquells anys va propiciar i canalitzar.

⁴⁸ Cal tenir en compte que tot aquell esperit revolucionari aniria acompanyat d'un interès creixent per les idees socialistes revolucionàries que, després de la ruptura sinosoviètica, iniciada el 1956 arran del xx Congrés del PCUS i consumada el 1963, conduiria alguns sectors de l'esquerra europea a mirar cap a la Xina de la mà dels corrents tercermundistes que van anar creixent a conseqüència dels processos de descolonització i els consegüents conflictes amb les antigues potències colonials i amb els EUA, fruit de la confrontació Est-Oest. Cuba, Algèria i el Vietnam es convertirien en punts de referència obligats per mitjà dels quals es canalitzaria el malestar respecte del sistema de valors i les formes de vida que promovien les societats del benestar. En aquest sentit, el tercermundisme apareixeria com a alternativa d'una esquerra no conformista desenganyada de l'esquerra tradicional per les seves postures acomodaticies amb l'ordre sorgit després de la Segona Guerra Mundial. Algèria, i després la Cuba de Fidel i el Che, Vietnam i Al-Fatah, entre altres, van ser els puntals simbòlics del pensament tercermundista que tant influiria l'esquerra revolucionària dels anys seixanta.

⁴⁹ GALCERÁN, M. «El Mayo del 68 francés y su repercusión en España», *Dossiers feministes*, núm. 12 (2008), pàg. 77-98, pàg. 78. <https://raco.cat/index.php/DossiersFeministes/article/view/140708>.

No hi ha dubte que construir una «memòria viva» d'aquella revolta pot servir per obrir nous camins al pensament crític i impulsar noves formes de politització i presa de consciència i, amb elles, explorar el camp de possibilitats a partir de les quals subvertir vertaderament la vida. Enfront de les dinàmiques de poder que tendeixen a instrumentalitzar les lluites i desactivar el seu potencial transformador, reivindicar una memòria viva de la revolta juvenil dels anys seixanta és defensar la importància de desenvolupar la capacitat d'autonomia i acció directa a l'hora de construir una alternativa a l'ordre establert.

Rescatar aquest llegat és una invitació a reinventar les formes de resistència i activisme per adaptar-les als reptes contemporanis. No es tracta, doncs, de fer un exercici nostàlgic, sinó de transmetre un testimoni capaç de revitalitzar l'esperit crític i rebel enfront de les injustícies i les formes de dominació actuals, buscant noves maneres de construir un món més humà des del convenciment que la lluita per la transformació social és una tasca contínua i persistent. El futur no està escrit, sinó que es construeix -tal com ens ensenya aquella revolta-, amb cada acció, amb cada gest de rebuig a allò que hi ha quan allò que hi ha és tan violent, abjecte i degradant, amb cada gest de negació contra una vida quotidiana tan alienant, però també amb cada acte de solidaritat envers els altres, amb cada gest col·lectiu que és capaç de polititzar el malestar i convertir-lo en una força motriu per a la transformació social.